

Столярова А.Ю.
*бакалавр політології,
студентка магістратури
факультету психології, політології та соціології
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ЕЛЕКТОРАЛЬНИЙ ТА УПРАВЛІНСЬКИЙ НАПРЯМКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ГРОМАДЯН

У процесі демократизації основою інституціоналізації влади виступає діяльність та вибір компетентних громадян, які впливають на прийняття та реалізацію політичних рішень, визначення стратегії та тактики перетворень, їх темпу та спрямованості як через електоральний вибір, так і у процесі контролю управління.

Політичний процес сучасної України характеризується динамічними, але не завжди системними трансформаціями. Вибір більшості громадян на користь демократії досі не став основою діяльності політичних еліт, не призвів до утворення демократичних інститутів влади. У цих умовах однією із визначальних складових процесу інституціоналізації демократичної влади стає політична компетентність громадян.

Становлення державності та розвиток демократичних політичних інститутів в Україні обумовили необхідність осмислення та переосмислення ролі політичної компетентності громадян як складової інституціоналізації влади на шляху від авторитаризму до демократії. Інституціоналізація владних суб'єктів в Україні на сучасному етапі визначається становленням державності на початку 90-х років минулого століття (переходом від радянського авторитаризму до демократії) та системними змінами у політиці, економіці, соціальних відносинах та громадській думці, які пов'язані із цим переходом. При цьому, однією із визначальних складових інституціоналізації влади в умовах нестабільності виступає політична компетентність громадян.

Одним із визначальних політичних процесів, у якому повною мірою проявляється та віддзеркалюється політична компетентність громадян є виборчі кампанії. Саме тому, на окрему увагу заслуговують ґрунтовні праці щодо дослідження електорального процесу як складової інституціоналізації владних суб'єктів таких вітчизняних авторів, як В. Бокоч, В. Бунь, В. Денисенка, А. Єхніч, Ю. Остапця, І. Поліщука, В. Фесенка, К. Черкашина, О. Шаян, Ю. Шведи, Н. Шестак, ін.

Сучасні дослідження політичної компетентності громадян базуються на теорії поліархії та громадянської компетентності Р. Даля. У дослідженнях політичної компетентності, її сутності та ролі у суспільстві виокремлюються наступні напрямки:

- політична компетентність громадян як складова процесу соціалізації та її зв'язок із громадянською свідомістю (С. Макєєв, ін.);
- громадянсько-політична компетентність (Ю. Калиновський, В. Шахрай, Ю. Підлісна, ін.);
- інформаційно-комунікативна компетентність громадянина (Ю. Соснін, ін.);
- соціально-психологічна компетентність (О. Овчарук, В. Москаленко, ін.);
- місце політичної компетентності у структурі соціального капіталу (А. Колодій, ін.);
- політична компетентність державної влади (Т. Каменчук, ін.).

В умовах демократизації політичного режиму особливої ваги набуває політична компетентність громадян. Це обумовлено зв'язком між рівнем політичної компетентності громадян, їх електоральним вибором та урядуванням. Для

пострадянських країн вкрай важливим стає ланцюжок «компетентність» - «електоральний вибір» - «інституціоналізація влади».

У процесі формування політичної компетентності громадян вкрай важливими виступають наступні фактори. По-перше, соціальна (групова) приналежність індивіда, його ідентифікація з певною верствою та класом. По-друге, ідеологічна та партійна ідентичність громадянина. По-третє, специфіка поточної політичної ситуації, яка обумовлює конкретний політичний або електоральний вибір громадянина. Відповідно до теорії публічного вибору, політична поведінка громадян у конкретній ситуації визначається їх раціональним вибором, спрямованим на одержання максимальних вигод та преференцій від обрання того чи іншого політика за найменших витрат часу або інших ресурсів. По-четверте, феномен «медіатизації» політики, завдяки якому процес формування політичної компетентності відбувається під впливом мас-медіа.

Інституціоналізація влади передбачає інституційне забезпечення діяльності політичної системи з метою забезпечення ефективності, законності та раціональності.

На думку Р. Даля, можна простежити міцний зв'язок між електоральним вибором громадян та їх «громадянською компетентністю». Зокрема, він вважає, що «для того, аби демократія виявилася життєздатною політичною моделлю, потрібний певний рівень політичної компетентності громадян. У новостворених демократичних державах, де люди тільки починають осягати мистецтво самоврядування, питання громадянської компетентності набуває особливої важливості. Проте навіть в тих країнах, де демократичні інститути існували протягом життя вже кількох поколінь, ми стикаємося з усе більшим числом фактів, що вказують на недостатню компетентність громадян» [1]. Небезпека полягає у тому, що недостатня компетентність громадян породжує зловживання владою з боку правлячого класу, ігнорування інтересів громадян. Ці зловживання можуть бути характерними не лише у процесі урядування, а й під час виборчих кампаній. Мова йде про спроби маніпуляції громадською думкою, нав'язування штучного порядку денного, перетворення політичних змагань на сукупність медіа-скандалів і навіть відверті фальсифікації під час голосування.

Політична компетентність громадян полягає не лише у їх обізнаності із актуальними політичними проблемами. Головною особливістю компетентності виступає здатність застосовувати політичну інформацію у процесі політичної діяльності. «Компетентність у визначеній галузі - це поєднання відповідних знань і здібностей, що дають змогу обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти в ній» [2, с. 20]. Це здатність раціонально діяти на основі політичних знань, застосовувати політичну інформацію у житті для вирішення конкретних завдань, у тому числі - здійснення електорального вибору.

При цьому, слід враховувати, що політична компетентність формується під час соціалізації індивіда, вона є комунікативним феноменом, який впливає на здійснення електорального вибору. У теорії політичної компетентності наголос робиться на тому, що ідея, яка знаходиться в основі демократії, а саме - правління елітної групи, яка володіє винятковими знаннями і моральними чеснотами, - є ефективною лише в умовах демократичного політичного режиму. Тобто, коли влада цієї елітної групи контролюється компетентними громадянами та може бути підтримана чи не підтримана ними у ході виборчих змагань. Демократична політика передбачає, що такі умовні групи, як «правителі» і «громадяни» у політичній системі виступають значною мірою взаємозамінними. Політична компетентність громадян необхідна задля забезпечення у процесі урядування захисту інтересів великих соціальних груп, а в ідеалі - усього суспільства. Натомість один із головних викликів демократії

полягає у тому, що еліта починає працювати лише на забезпечення вузькогрупових інтересів.

Зокрема, варто погодитись із тим, що «У перехідний період в суспільстві достатньо активними є добре організовані групи, які отримують доступ до влади, економічних, інформаційних та політичних ресурсів впливу на усі сфери суспільного життя, згодом монополізуючи його. Такі групи не мають раціональних мотивів враховувати думку неорганізованих, або гірше організованих суспільних груп, суспільства в цілому...» [3, с. 30].

На заваді формуванню політичної компетентності та раціональному вибору громадян стає віртуалізація електорального процесу, перетворення партій та інших політичних інститутів на «бренди» та фактичну втрату ними функцію представників громадськості, перенесення політичної боротьби зі сфери ідеологій, організацій та програмних положень у простір віртуальних іміджів.

Таким чином, зміни масштабу та рівня складності політичних проблем та політичних рішень, а також зміни в технологіях виробництва та розповсюдження політичної інформації призвели до низки наслідків для політичної компетентності громадян. З одного боку, необхідно відзначити зростання комунікативних чинників впливу на політичну компетентність громадян, з іншого - відзначити складнощі у процесі формування політичної компетентності громадян, що заважає прийняттю раціонального політичного рішення.

Література

1. Даль Р. Проблемы гражданской компетентности [Электронный ресурс] / Р. Даль // Режим доступа: <http://www.politnauka.org/library/teoria/dahl.php>
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Під заг. ред. О.В. Овчарук. - К.: К.І.С., 2004. - 112 с.
3. Яковлев Д. Раціональний вибір політичних акторів як фундаментальна умова переходу до демократії / Д. Яковлев // Актуальні проблеми політики. - 2012. - № 47 - С. 28-36.